

İnternette Türkçe Web Sitelerinde Yer Alan Yer Tutucu ile İlgili Bilgilerin Jama Kriterleri Kullanılarak Değerlendirilmesi

Evaluation of Space Maintainer Internet Information On Turkish Websites Using Jama Benchmarks

Berna Kuter

<https://orcid.org/0000-0001-5760-0531>

İzmir Demokrasi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

Atıf/Citation: Kuter B., (2022). İnternette Türkçe Web Sitelerinde Yer Alan Yer Tutucu ile İlgili Bilgilerin Jama Kriterleri Kullanılarak Değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 2022; 43_2, 123-127.

ÖZ

Giriş ve Amaç: Araştırmanın amacı, çocuk hastalarda yer tutucu ile ilgili web tabanlı bilgilerin kalitesini ve güvenilirliğini değerlendirmektir.

Yöntem ve Gereçler: Google arama motoru kullanılarak internette yer tutucu ile ilgili dokuz anahtar kelime ile araştırma yapıldı. Çalışma toplam 270 web sitesinde Türkçe olarak yapıldı. Web siteleri Amerikan Tıp Birliği Dergisi (JAMA) kalite kriterleriyle değerlendirildi.

Bulgular: Hiçbir web sitesi tüm JAMA kriterlerini karşılamadı. 3 web sitesi yazar kriterlerini karşıladı. 9 web sitesi günceldi. Referans içeren tek bir web sitesi vardı. Hiçbir web sitesi açıklama kriteri içermiyordu.

Tartışma ve Sonuç: Pediatrik hastalarda yer tutucular hakkında web sitelerinde yer alan bilgilerin büyük çoğunluğu genellikle yetersizdi. İnternet bilgilerinin düzenli olarak güncellenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: JAMA kriterleri, yer tutucu, internet

ABSTRACT

Introduction: The aim of the search was to assess the quality and reliability of web-based information about space maintainer in pediatric patients.

Methods: Research was carried out on the internet using Google search engine with the nine keywords about space maintainer. The study was conducted in Turkish on a total of 270 websites. Websites were evaluated with the quality criteria for Journal of American Medical Association (JAMA) benchmarks,

Results: No websites met all JAMA criteria. 3 websites met the author's criteria. 9 websites were currency. There was only one website included references. None of website included disclosure criteria.

Discussion and Conclusion: A large amount of information about space maintainer in pediatric patients on websites was generally inadequate. It is necessary that internet information should be updated on a regular basis.

Keywords: JAMA benchmarks, space maintainer, internet

Sorumlu yazar/Corresponding author*: berna.kuter@idu.edu.tr

Başvuru Tarihi/Received Date: 11.03.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date: 06.10.2021

GİRİŞ

Sosyal medya, sağlıkla ilgili bilgi almak isteyen kişiler için oldukça ilgi çeken bir platformdur.¹ Bilgi edinmenin yanı sıra halkın katılımına da izin vermektedir. Kullanıcılar hem kişisel deneyimlerini paylaşabilmekte hem de deneyimlerini bu platformda ifade eden kişilerle görüş alışverişinde bulunabilmektedirler.

İnternet kullanımından en iyi şekilde yararlanabilmek için, bilgiyi nasıl bulacağınızı ve değerlendireceğinizi iyi bilmek gerekir.² Etkili bir şekilde iletişim kurmak ve internette belirli bir hedefe ulaşmak için kullanılan araçların dinamiklerini de anlamak önemlidir.²

Sağlıkla ilgili bilgilerde kaliteli web sitelerinin seçilmesine yardımcı olmak için internet sitelerinin çeşitli özelliklerini değerlendirebilen doğrulama araçları geliştirilmiştir. Bunlardan biri Amerikan Tabipler Birliği Dergisi (JAMA) kriterleridir.³ Silbergin, Lundberg ve Musacchio tarafından sağlık konusunda internet bilgilerinin temel kalite standartları yayınlanmıştır. Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olabilecek temel standartlar şunlardır:

- Yazarlık: Yazarlar ve katkıda bulunanlar, bağlı oldukları kuruluşları ve ilgili kimlik bilgilerini sağlamalıdır.
- Atıf: Tüm içeriğe ilişkin referanslar ve kaynaklar açıkça listelenmeli ve ilgili telif hakkı bilgileri not edilmelidir.
- Açıklama: Potansiyel çıkar çatışması, web sitesinin mülkiyeti, sponsorluğu, reklamı, sigorta sorumluluğu, ticari finansman veya destek, açık ve eksiksiz olmalıdır.
- Güncellik: İçeriğin yayınlandığı ve güncellendiği tarihler belirtilmelidir.

Pediyatrik diş hekimliğindeki en büyük sorunlardan biri, süt dişlerinin zamansız bir şekilde kaybedilmesi nedeniyle yer kaybının meydana gelmesidir.⁴ Süt dişlenme döneminden kalıcı dişlenme dönemine geçerken oklüzyonda bir dizi değişiklikler meydana gelmektedir. Büyüme ve gelişim sırasında olağan olan bu değişiklikler bir şekilde erken diş çekimi gibi bir nedenle bozulduğunda çocukta fonksiyonel ve estetik problemlere neden olabilmektedir. Hastanın yaşı, dental arkların büyüme ve gelişmesi dikkate alınarak, erken çekilen süt dişinin yerine yer tutucu yapılmaktadır.⁵ Aileler çocuklarına yapılacak yer tutucularla ilgili bilgi almak için genellikle interneti bilgi kaynağı olarak kullanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı yer tutucu tedavisi konusunda bilgi almak için araştırılan Türkçe web sitelerinin güvenilirliğini JAMA değerlendirme aracı kullanılarak değerlendirmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Anahtar sözcükler belirlenirken hem çocuklarının süt dişlerinde diş çürüğü deneyimi yaşayan ebeveynler ve

hem de konuyu bilmeyen kişilerin fikirleri kullanıldı. Yer tutucu tedavisi hakkında anahtar kelimeler önermeleri istendi. Toplanan kelimeler ve ifadeler çalışmaya dahil edilmeden önce birkaç arama motorunda test edildi. İnternet araması Google arama motoru kullanılarak gerçekleştirildi. Ardından 9 anahtar kelime belirlendi. Seçilen anahtar kelimelerin tümü ifadelerdi ve aşağıdaki gibi listelendi:

Yer tutucu, yer tutucu diş, yer tutucu nedir, erken süt dişi kaybı, erken süt dişi çekimi, erken çekilen süt dişine müdahale, süt dişi erken çekildiğinde ne yapılır, erken çekilen dişin tedavisi, erken diş kaybını önleme.

24.01.2021 ile 05.02.2021 tarihleri arasında anahtar kelimeler kullanılarak internet araştırmaları tek bir araştırmacı tarafından yapıldı.

Arama motorunda her anahtar kelime arandı ve her anahtar kelime arandıktan sonra elde edilen ilk 30 web sitesi değerlendirildi. Araştırma, toplam 270 web sitesinde Türkçe olarak ve Türkçe internet sitelerinde yapıldı. Web siteleri, Journal of American Medical Association (JAMA) benchmarklarına göre değerlendirildi.

Özel klinik web siteleri, tıbbi bilgi web siteleri ve özel hastanelerin web siteleri çalışmaya dahil edildi. Yineleyen web siteleri, araştırma çalışmalarına bağlantılar, reklamlar, tartışma grupları, videolar ve resimler değerlendirme dışı bırakıldı ve kalan 36 web sitesi değerlendirilmeye alındı.

Bu değerlendirme yapılırken her bir kriterin açıkça ifade edildiği dört temel özellik araştırıldı: yazarlık, atıf, açıklama ve güncellik JAMA kriterleri.

Verilerin Analizi: İstatistiksel bir yazılım SPSS Inc. versiyon 21 IBM, Chicago, IL verileri analiz etmek için kullanıldı. Her değişken için frekans hesaplandı. Kategorik değişkenler için ki-kare testi uygulandı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlendi.

BULGULAR

Yer tutucular ile ilgili anahtar kelimelerle webde bulunan yaklaşık sonuç sayıları Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Yer Tutucular ile İlgili Anahtar Kelimelerle Webde Bulunan Yaklaşık Sonuç Sayıları

Yer tutucu	8.710.000
Yer tutucu diş	3.880.000
Yer tutucu nedir	4.140.000
Erken süt dişi kaybı	458.000
Erken süt dişi çekimi	737.000
Erken çekilen süt dişine müdahale	146.000
Süt dişi erken çekildiğinde ne yapılır	520.000
Erken çekilen dişin tedavisi	5.100.000
Erken diş kaybını önleme	2.930.000

Değerlendirilen web sitelerinin türlerine göre dağılımı: 30 (%83,3) web sitesi özel klinik, 2 (%5,6) web sitesi tıbbi bilgi siteleri ve 4 (%11,1) web sitesi

hastanelere ait sitelerdi. JAMA kriterlerinin web sitelerine göre dağılımı ve web sitesi türlerinin karşılaştırılması Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. JAMA Kriterlerinin Web Sitelerine Göre Dağılımı ve Web Sitesi Türlerinin Karşılaştırılması (%)

	Kriteri Karşılama Sıklığı	Web Sitesi Türü	Kriteri Karşılama Sıklığı	p
Yazarlık	13(36.2)	Klinik	10(27.8)	.146
		Bilgi sitesi	2(5.6)	
		Hastane	1(2.8)	
Atıf	1(2.8)	Klinik	0(.0)	.000*
		Bilgi sitesi	1(2.8)	
		Hastane	0(.0)	
Açıklamalar	0(.00)	Klinik	0(.0)	1.00
		Bilgi sitesi	0(.0)	
		Hastane	0(.0)	
Güncellik	9(25.1)	Klinik	6(16.7)	.041*
		Bilgi sitesi	2(5.6)	
		Hastane	1(2.8)	

* p<.0.05

n (%): web sitesi sayısı (yüzdeler oranı)

Yapılan çalışmada tüm JAMA kriterlerini karşılayan web sitesi tespit edilemedi. 19 web sitesi hiçbir JAMA kriterini içermiyordu. Hiçbir kriteri içermeyen web sitelerinin 16’sı özel klinik, 3’ü hastanelere ait web siteleri idi.

Web sitelerinin yalnızca 13’ü (%36,1) yazar kriterini karşıladı. Sadece 1 (%2,8) web sitesinde verilen bilgilerin kaynağına atıfta bulunulduğu gözlemlendi. 9 (%25,1) web sitesinde güncel tarih bilgileri vardı. Yazarlık JAMA kriter sıklıkları web sitesi türlerine göre karşılaştırıldığında, özel klinik web siteleri diğer web sitesi türlerine göre daha yüksek puanlar aldı fakat istatistiksel olarak anlamlı değildi. (p>0.05) (Tablo 2) Hiçbir web sitesindeki bilgiler potansiyel çıkar çatışması, web sitesinin mülkiyeti, sponsorluğu, reklamı, sigorta sorumluluğu, ticari finansman veya desteği ile ilgili bilgilerin tümünü içermemekteydi. (p=1,00) (Tablo 2)

Güncellik JAMA kriter sıklıkları web sitesi türlerine göre karşılaştırıldığında, özel klinik web siteleri diğer web sitesi türlerine göre daha yüksek puanlar aldı ve istatistiksel olarak anlamlıydı. (p<0.05) (Tablo 2)

TARTIŞMA

Günümüzde internet sağlık bilgileri açısından önemli bir kaynaktır.⁶ İnternet, hekimden alınan bilgilerinin onaylanması ve daha ayrıntılı bilgiye sahip olunabilmesi için de tercih edilmektedir.⁷

JAMA değerlendirme kriterleri, internetteki sağlık ile

ilgili bilgileri temel kalite standartlarına göre değerlendirmektedir. Yazarlık, atıf, mali destek ve çıkar çatışmalarını içeren açıklamalar ve güncel tarih bilgilerinin site içeriğinde bulunması değerlendirildiğinden diğer değerlendirme araçlarına kıyasla daha objektif kriterler içermektedir. Değerlendirme yapan kişinin bireysel bilgi ve yeterliliğinin söz konusu olmadığı, net veriler üzerinden bilgilerin güvenilirliğini ölçmek için geliştirilen bir ölçüm aracıdır. Bu nedenle bu çalışmada internetteki bilgilerin güvenilirliğini belirlemede JAMA Benchmarks kriterleri tercih edilmiştir.

Bu çalışma, internette yer alan yer tutucular ile ilgili bilgilerin güvenilirliğini değerlendiren ilk çalışma olması bakımından önemlidir. Benzer çalışma bulunmadığından yapılan çalışmanın sonuçları, sağlıkla ilgili internetteki bilgilerin güvenilirliğini ve kalitesini değerlendiren farklı konulardaki çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmaktadır.

İnternette sunulan ağız kanseri hakkındaki bilgilerinin yetersiz olduğu bu konuda yapılan bir çalışmada bildirilmektedir.⁸ Peri-implantitis hakkında yazılan sağlık bilgilerinin kalite açısından düşük olduğu da bir başka çalışmada bildirilmektedir.⁹ İnternetteki peri-implantitis hakkındaki bilgilerin hastalar tarafından anlaşılmasının oldukça güç olduğu ve anlaşılır şekilde ifade edilmediği de çalışmanın sonuçlarında belirtilmektedir.

Çocuklarda ortodontik tedavi ve ağrı konusunda internette yer alan bilgilerin doğruluğunu ve kalitesini değerlendiren bir çalışmada, web sitelerinin okunabi-

lirliği genel olarak kabul edilebilir olmakla birlikte, verilen bilgilerin oldukça değişken olduğu ve bilgilerin içeriklerinin gözden geçirilmeye ihtiyaç duyulduğu bildirilmektedir.¹⁰

İnternette çocuklarda görülen beyin tümörleri ile ilgili yazılan bilgilerin kalitesini ve miktarını değerlendiren bir çalışmada sadece birkaç web sitesinin verdiği genel bilgilerin yeterli olduğu bildirilmektedir.¹¹

İnternette parmak emme alışkanlığı ile ilgili bilgilerin güvenilirliğini araştıran bir başka çalışmada ise, bu konuda web sitelerinden bilgi almak isteyen ebeveynlerin dikkatli olması gerektiği, klinisyenlerin hasta ve yakınlarını sadece iyi bilinen web sitelerini kullanmaya yönlendirerek, hastaların uygun bilgileri bulmasını sağlayabilecekleri bildirilmektedir.¹²

Yapılan çalışmada yer tutucular ile ilgili bilgi veren web sitelerin hiçbirini dört JAMA kriterini de içermemekteydi On dokuz web sitesinde hiçbir JAMA kriteri bulunamadı. Olkun ve arkadaşlarının lingual ortodonti ile ilgili internet bilgilerini değerlendikleri çalışmada, yirmi sekiz web sitesinden sadece bir tanesinin tüm JAMA kriterlerini karşıladığı, dört web sitesinin üç kriteri, on web sitesinin iki kriteri, on üç web sitesinin sadece bir kriteri karşıladığı belirtilmiştir.¹³ Çalışmada web siteleri, türlerine göre farklı JAMA kriterlerini karşıladılar. Tüm web sitelerinde yer tutucular ile ilgili açıklamalar yetersizdi. Hiçbir web sitesinde potansiyel çıkar çatışması, web sitesinin mülkiyeti, sponsorluğu, reklamı, sigorta sorumluluğu, ticari finansman veya destek konusunda yeterince bilgi yoktu. Özel klinik ve hastanelerin sağlık konusunda açıklamalar kriterindeki bilgilerin eksiksiz olarak bulunması güvenilirlik açısından oldukça önemli olmasına rağmen çalışmada hiçbir web sitesinde tümüyle açıklanmadığı gözlemlendi. Hastaların sağlıkları konusunda doğru karar verebilmeleri için web sitelerinde yer alan bilgilere maddi menfaatler konusunda şüpheye düşmeden güvenebilmeleri gerekmektedir. Bu amaçla tüm açıklamaların eksiksiz yapılması konusunda web sitesi sahiplerinin hassasiyet göstermesi ve sitelerin bu anlamda denetlenmesinin de gerekli olduğu düşünülmektedir. Yer tutucular ile ilgili bilgilerin bulunduğu birçok web sitesinde güncel tarih bilgileri bulunmamaktaydı. Güncellik kriterini karşılayan web sitelerinin çoğu özel

KAYNAKLAR

1. Abu-Ghazaleh S, Hassona Y, Hattar S. Dental trauma in social media-Analysis of Facebook content and public engagement. *Dent Traumatol* 2018;34:394-400.
2. van Deursen AJAM, Courtois C, van Dijk JAGM. Internet Skills, Sources of Support, and Benefiting From Internet Use. *Int J Hum Comput Interact* 2014;30:278-290.
3. Silberg WM. Assessing, Controlling, and Assuring the Quality of Medical Information on the Internet. *JAMA* 1997;277:1244.

klinik web siteleri idi.

Gastrektomi ile ilgili bilgi veren web sitelerinin JAMA değerlendirme skorlarının beklenenden oldukça düşük olduğu, hekimlere ait web sitelerinin diğer web sitelerine göre daha yüksek skorlar aldığı bildirilmektedir.¹⁴ Çalışmamızda da hekimlere ait özel klinik web siteleri diğer web sitesi türlerine göre daha yüksek puanlar aldı. Yazarlık kriteri açısından değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte güncellik kriteri açısından alınan skor anlamlıydı. Buna karşın yaygın pediatrik acil durum şikayetleri ile ilgili internetteki bilgileri değerlendiren bir başka çalışmada ise web sitelerinde yer alan bilgilerin oldukça yetersiz olduğu belirtilmekle birlikte profesyonel kurumsal web sitelerinin kriterleri daha çok karşıladığı bildirilmektedir.¹⁵

Aldairy ve arkadaşları hastaların arama motorunda görüntülenen ilk 20 web sitesinden daha fazla siteyi araştırma olasılıklarının oldukça düşük olduğunu bildirmektedirler.¹⁶ Çalışmada her anahtar kelimeye yönelik arama motorunda ilk otuz sayfanın değerlendirilmesine rağmen yer tutucular ile ilgili Türkçe olarak bilgi veren internet sitelerinin sayısının oldukça az olması nedeniyle çalışma otuz altı web sitesi ile sınırlı kalmıştır..

SONUÇ

Türkçe web sitelerinde yer alan yer tutucularla ilgili bilgilerin güvenilirliğinin JAMA değerlendirme kriterleri göz önüne alındığında yetersiz olduğu düşünülmektedir. Değerlendirilen web sitelerinin yarısı hiçbir JAMA kriterini karşılamazken, tüm kriterleri karşılayan tek bir site dahi bulunamadı. Verilen bilgilerin hem kaynağı hem de kim tarafından yazıldığı genellikle belirtilmemiştir. Finansal destek ve mülkiyet konularındaki açıklamalar hiçbir web sitesinde eksiksiz olarak bulunmamaktaydı. İnternette yayınlanan içerik üzerinde herhangi bir kontrol olmadığından, hastalar bu tür içerikleri okurken dikkatli olmalıdırlar. Sağlıkla ilgili internetteki bilgilerin güvenli ve kaliteli olmasında sağlık profesyonelleri ile eğitim kurumları ve devlet kurumlarına büyük sorumluluk düşmektedir.

4. Dean J, Avery D, McDonald R. McDonald and Avery Dentistry for the Child and Adolescent. Elsevier Inc.; 2011.
5. Ramakrishnan M, Dhanalakshmi R, Subramanian EMG. Survival rate of different fixed posterior space maintainers used in Paediatric Dentistry—A systematic review. *Saudi Dent J* 2019;31:165-172.
6. McMullan M. Patients using the Internet to obtain health information: How this affects the patient-health professional relationship. *Patient Educ Couns* 2006;63:24-28.

7. Nicholas D, Huntington P, Gunter B, Russell C, Withey R. The British and their use of the web for health information and advice: A survey. *Aslib Proc* 2003;55:261-276.
8. Passos K, Leonel A, Bonan P, et al. Quality of information about oral cancer in Brazilian Portuguese available on Google, Youtube, and Instagram. *Med Oral Patol Oral y Cir Bucal* 2020;25:e346-e352.
9. Leira Y, Castelo-Baz P, Pérez-Sayáns M, Blanco J, Lorenzo-Pouso AI. Available patient-centered Internet information on peri-implantitis. Can our patients understand it? *Clin Oral Investig* 2019;23:1569-1574.
10. Verhoef WA, Livas C, Delli K, Ren Y. Assessing the standards of online oral hygiene instructions for patients with fixed orthodontic appliances. *J Am Dent Assoc* 2015;146:310-317.
11. Lau L, Hargrave DR, Bartels U, Esquembre C, Bouffét E. Childhood brain tumour information on the Internet in the Chinese language. *Child's Nerv Syst* 2006;22:346-351.
12. Kiran DPS, Bargale S, Pandya P, et al. Evaluation of Health on the Net seal label and DISCERN as content quality indicators for patients seeking information about thumb sucking habit. *J Pharm Bioallied Sci* 2015;7:S481-S485.
13. Olkun HK, Demirkaya AA, Aras B. The quality of Internet information on lingual orthodontics in the English language, with DISCERN and JAMA. *J Orthod* 2019;46:1.
14. Corcelles R, Daigle CR, Talamas HR, Brethauer SA, Schauer PR. Assessment of the quality of Internet information on sleeve gastrectomy. *Surg Obes Relat Dis* 2015;11:539-544.
15. Rothrock SG, Rothrock AN, Swetland SB, et al. Quality, Trustworthiness, Readability, and Accuracy of Medical Information Regarding Common Pediatric Emergency Medicine-Related Complaints on the Web. *J Emerg Med* 2019;57:469-477.
16. Aldairy T, Laverick S, McIntyre GT. Orthognathic surgery: Is patient information on the Internet valid? *Eur J Orthod* 2012;34:466-469.